

Životné prostredie podporujúce zdravie

Bez povšimnutia našich informačných médií sa 9. -15. júna 1991 uskutočnila vo Švédsku celosvetová konferencia "Akcia pre verejné zdravie - Sundsvallská konferencia o životnom prostredí podporujúcom zdravie". Organizovali ju spoločne Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) a Rada severských krajín v spolupráci s programom OSN pre životné prostredie (UNEP). Zišlo sa na nej 318 účastníkov z 81 krajín. Organizátori dbali na to, aby sa dosiahlo reprezentatívne zastúpenie čo najväčšieho počtu krajín (priemyselne vyspelých i rozvojových), zástupcov rôznych profesií a vedných disciplín so vzťahom k životnému prostrediu a zdraviu, ako aj rovnomerné zastúpenie mužov a žien.

Za miesto konania zvolili Sundsvall, menšie priemyselné mesto asi 500 km severne od Stockholmu s vysokou koncentráciou drevárskeho a papierenského priemyslu. Vďaka vytrvalej práci mestskej a okresnej správy. Znečistenie ovzdušia sa systematickým zavádzaním technických opatrení znížilo na minimum (pri zachovaní existujúceho priemyslu), staré centrum mesta sa premenilo na pešiu zónu, bývalé prístavné skladišká prestali a využívajú ich na kultúrne a osvetové účely, napr. ako sídlo múzea a knižnice, ale konala sa tu i časť programu konferencie. Už voľba miesta teda mala podporiť hlavnú myšlienku konferencie, že životné prostredie sa dá podstatne zlepšiť, ak sa problémom venuje sústredená pozornosť a ak sa podarí vzbudiť záujem a spoluúčasť miestnych obyvateľov.

Konferencia prebiehala sčasti formou plenárnych zasadnutí, kde sa prierezovými referátmi prezentovali špičkoví svetoví odborníci, predstavitelia medzinárodných vládnych i nevládnych organizácií. Ďalšia časť práce sa sústredila do menších pracovných skupín, zameraných na témy: práca, potravinová, výchova a vzdelávanie, bývanie, doprava.

Konferencia poukázala na to, že zdravie ľudí a ich životné prostredie neoddeliteľne súvisia. Počet obyvateľov Zeme žijúcich v krajnej chudobe a stále sa zhoršujúcim prostredím postupne vzrastá. Cieľ "Zdravie pre všetkých do r. 2000", ktorý WHO stanovila r. 1977, ukazuje sa ako veľmi ťažko dosiahnuteľný. Neustále sa zväčšuje rozdiel v zdravotnom stave ľudí žijúcich v bohatých krajinách severu oproti chudobnému juhu, ale aj v rámci jednotlivých krajín, najmä v dôsledku sociálnej nerovnosti. Štúdie o vzťahu zdravotných ukazovateľov k sociálnemu postaveniu sú známe napr. zo Švédska a z USA. Riešenie týchto problémov nespočíva ani zďaleka len v zdokonalení zdravotníckej starostlivosti. Zásadné riešenia sú v oblasti spoločenskej a politickej. Musí nastať fundamentálna zmena v nazeraní na životné prostredie a bude treba vyvinúť veľké politické úsilie na vytvorenie trvale udržateľného vývoja zdravia, životného prostredia a ekonomiky.

Vo viacerých prednáškach prominentní rečníci (B. Dahl, švédska ministerka životného prostredia; J. Lutzenberger, brazílsky minister životného prostredia; I. Kickbush, riaditeľka európskej sekcie WHO; D. Mohan z Indického technologického inštitútu a ďalší) označili za hlavný problém súčasného sveta spôsob priemyselného i celkového vývoja najmä priemyselne vyspelých krajín. Cesta, ktorou sa tento vývoj uberá, nie je trvale udržateľná, pretože vedie k destabilizácii globálneho životného prostredia a k postupnému vyčerpaniu zdrojov. Industriálne spoločnosti sa vyvíjajú a svoj životný štandard si udržiavajú na úroveň rozvojových krajín a budúcich generácií. Na ilustráciu B. Dahl uviedla, že Zem je schopná trvale užiť 500 miliónov ľudí so životným štandardom obyvateľov Švédska, teda len 10 % súčasnej svetovej populácie.

V podobne kritickom duchu sa nieslo hodnotenie poľnohospodárskej politiky rozvinutých krajín, ktorá je založená na rôzne organizovaných systémoch subvencií, teda v skutočnosti na presunoch častí

prostriedkov, získaných priemyselnou činnosťou do poľnohospodárstva. Tieto cesty viedli k úspešnému vyriešeniu potravinového problému, ako aj životnej úrovne poľnohospodárov v danej krajine, resp. regiónne. Pri globálnom, celosvetovom hodnotení sa však úspešnosť takejto poľnohospodárskej politiky javí odlišne. Príslun prebytkov lacných (dotovaných) potravín zo Západnej Európy a Severnej Ameriky do chudobných rozvojových krajín znamená príliš silnú konkurenciu pre miestne (nedotované) poľnohospodárstvo, prispieva k jeho rozvratu a ďalšiemu zbedačovaniu domáceho obyvateľstva, zvyšovaniu závislosti od priemyselných krajín a v konečnom dôsledku k prehĺbovaniu nerovnosti a nerovnováhy vo svete, so všetkými politickými i environmentálnymi následkami. V tejto súvislosti viacerí účastníci podporili názor, že pri hľadaní trvale udržateľného modelu rozvoja ľudskej spoločnosti ako celku treba viac pozornosti venovať štúdiu spôsobu života domorodých skupín, resp. pôvodného obyvateľstva rôznych regiónov (tzv. indigenous people), ktoré pred vstupom modernej civilizácie žili v harmonickom vzťahu so svojím prostredím.

Pri celkovom hodnotení perspektív sa konštatovalo, že ľudstvo tvorí integrálnu súčasť ekosystému Zeme. Zdravie ľudí je neoddeliteľne prepojené s celkovým prostredím. Zo všetkých dnes dostupných informácií vidieť, že nebude možné udržať kvalitu života pre ľudí a ostatné živé organizmy, ak v našich postojoch a správaní nenastane drastická zmena vo veciach využívania a zachovania životného prostredia, a to na všetkých úrovniach. Politické rozhodovanie a priemyselný rozvoj sa príliš často zakladajú na krátkodobom plánovaní a bezprostredných ekonomických ziskoch, pričom sa však neberie do úvahy skutočná cena týchto rozhodnutí pre naše zdravie a životné prostredie.

Základnou úlohou je hľadať a nájsť mechanizmy a cesty, ktoré by priviedli obyvateľstvo priemyselne vyspelých krajín k dobrovoľnému, vedomému a cielenému odklonu od súčasného stavu vývoja a príkľonu k cestám výrazne menej náročným na čerpanie prírodných zdrojov. V tejto súvislosti sa treba zamyslieť nad terajším vývojom u nás, programovo a jednoznačne zameraným na dosiahnutie práve toho spôsobu vývoja, ktorý západné industriálne spoločnosti privádzajú do slepej uličky.

Záver konferencie sú zhrnuté v troch výsledných materiáloch: Vyhlásenie, Správa a Príručka. Vyhlásenie sa sformulovalo, prediskutovalo a schválilo v priebehu konferencie a v závere vyšlo tlačou. Má charakter výzvy k vládam, politikom i jed-

notlivcom angažovaným v tvorbe rozhodnutí na všetkých úrovniach riadenia. Správa z konferencie predstavuje obsiahlejší materiál, rozdelený podľa jednotlivých tematických okruhov. Príručka bude predstavovať súbor prípadových štúdií, ktoré predložili účastníci konferencie k jednotlivým

témam. Má slúžiť ako súbor praktických námetov na riešenie problémových situácií v oblastiach súvisiacich s podporou zdravia a životného prostredia. Mala by vyjsť v priebehu roka.

Jana Kovačičová

Celostátní konference Ekologická výchova

Uprostřed září se opět sešli záměci o ekologickou výchovu z celé republiky na každoroční akci Československé společnosti pro životní prostředí - na 5. konferenci *Ekologická výchova*. Tentokrát v Pračaticích v jižních Čechách na téma *Mezinárodní spolupráce v ekologické výchově*. Poprvé se více než 100 domácích účastníků setkalo i s hosty z Polska, Maďarska, Německa a Holandska a s významnými představiteli mezinárodních organizací a institucí - prof. V. Kolybinem, ředitelem divize vzdělávání pro kvalitu života UNESCO z Paříže a J. Čefovským místopředsedou IUCN (Mezinárodní unie pro ochranu přírody). Spolupřadatelé konference byly FVŽP, MŽP ČR, MZeČR, Komise pro vzdělávání a komunikaci IUCN a Československý komitét programu MAB UNESCO. Poprvé se také konference zúčastnili významní představitelé našeho společenského života - I. Dejmal, ministr životního prostředí ČR, M. Huba, předseda výboru SNR pro životní prostředí a ochranu přírody a předseda SZOPK a P. Šremer, náměstek ministra - předsedy FVŽP.

V prvním dnu programu konference odznela řada referátů a mnoho podnětů v následné diskusi. Všechny přednesené příspěvky obsahuje sborník, který ještě lze získat na adrese sekretariátu ČSSŽP (ing. M. Ivaška, Novotného lávka 5, 118 68 Praha 1, tel. 02 - 2310124 1.361).

Druhý den (jistě nejzajímavější část programu) byl věnován exkurzi do Bavorské akademie ochrany přírody a krajinného managementu v Laufenu. Účastníci se zde seznámili s konkrétními přístupy a programy zaměřenými k ekologické výchově různých skupin - od dětí až po specialisty.

V závěrečné dopolední části třetího dne konference vystoupili zbývající přednášející a na základě velmi bohaté výměny názorů byly přijaty závěry, z kterých vyběráme:

"Účastníci konference připomenuli mimořádný význam ekologické výchovy pro odpovědné, citlivé a odborně fundované postoje k životnímu prostředí, pro zvyšování ekologického vědomí společnosti, pro formování ekologické etiky i pro připravenost k racionálnímu řešení ekologických problémů.

Naléhavě žádají, aby ekologické výchově a vzdělávání byla věnována daleko větší a kvalifikovanější pozornost než dosud, aby byl doceněn její význam z hlediska ochrany přírody, zlepšování životního prostředí lidí v urbanizovaných oblastech i z hlediska dalšího rozvoje naší společnosti.

Pro zlepšení současné situace doporučují zejména:

- ve školství pokládat získávání základní ekologické gramotnosti, ovlivňování etických vztahů k prostředí a zvyšování odborné kvalifikace pro řešení ekologických problémů za prioritní úkoly nedílně spojené s celkovým procesem humanizace,

- v maximální míře ve školní i mimoškolní oblasti umožňovat přímý styk dětí s přírodou v zájmu rozvíjení emocionální stránky jejich osobnosti, zejména dětí žijících ve městech a v postižených oblastech a to jak organizováním výjezdů dětí do zdravého a krásného přírodního prostředí, tak také zlepšováním prostředí ve městech i na venkově,

- zvýšenou pozornost věnovat přípravě a dalšímu zvyšování kvalifikace učitelů, vychovatelů, vedoucích zájmové činnosti

a dalších pedagogických pracovníků pro ekologickou výchovu,

- vyžadovat, koordinovat a podporovat přípravu různých odborníků pro péči o životní prostředí, vyžadovat odbornou kvalifikaci pro řešení ekologických problémů, zejména u pracovníků státní správy, poradenství,

- využít dosavadní teoreticky rozpracované předpoklady pro urychlenou a ucelenou realizaci ekologické výchovy v praxi,

- orientovat zahraniční pomoc a spolupráci na zlepšování úrovně ekologické výchovy a vzdělávání ve školství i v mimoškolní oblasti,

- vybudovat základnu ekologické výchovy v podobě středisek ekologické výchovy a sledovat jejich účelné využívání pro práci s dětmi a s mládeží, pro přípravu učitelů a dalších odborníků pro péči o životní prostředí a ekologicky vhodné způsoby hospodaření,

- podporovat nevládní organizace zaměřené k ekologickému vzdělávání a výchově, vybízet politické strany i hnutí, aby dostaly svým ekologickým volebním programům a usilovat o vyšší úroveň ekologického vědomí poslanců a dalších veřejných činitelů,

- věnovat větší pozornost ekologické výchově a vzdělávání ve sdělovacích prostředcích, v rozhlasu, v TV, v tisku, zejména podporovat nezávislý tisk orientovaný k ekologické problematice a poskytovat dostatek vhodného vysílacího času pro ekologickou tematiku v TV a v rozhlasu,

- oceňovat a podporovat ekologickou výchovu v církvích a v rodině, v legislativě jednoznačně vyjádřit zájem společnosti na ekologickém vzdělávání a výchově, a tímto způsobem ovlivňovat i soustavnou ekologickou výchovu a vzdělávání na vysokých školách,

- ekonomicky stimulovat úroveň ekologické výchovy i aktivní účast občanů na zlepšování prostředí..."

Pořadatelé slíbili, že přijaté závěry rozešlou na odpovědná místa jako naléhavou výzvu k urychlenému a promyšlenému zlepšení podmínek pro ekologickou výchovu a vzdělávání. Ze závěrů je zřejmé, jakou závažnost účastníci ekologické výchově přisuzovali. Vyjádřili také naději, že tyto závěry se setkají s větším pochopením, než tomu bylo kdykoliv v minulosti a že další celostátní konference Ekologická výchova v r. 1992, která bude uspořádána k výročí J. A. Komenského, bude již více prodechnuta optimismem.

Danuše Kvasničková